

Robert Pyka

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Potencjał badawczo-rozwojowy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach mimo swej stosunkowo krótkiej historii zdołał uzyskać ugruntowaną pozycję pośród polskich ośrodków socjologicznych. Instytut został założony w Katowicach w 1976 roku, tj. po 8 latach od utworzenia Uniwersytetu Śląskiego, który powstał jako dziewiąty Uniwersytet w Polsce. Początki Instytutu Socjologii sięgają jednak lat wcześniejszych, gdyż w Śląskim Instytucie Naukowym, który rozpoczął swoje funkcjonowanie w 1957 roku, działała już Komisja Socjologiczna, przekształcona następnie w Zakład Badań Socjologicznych. W efekcie działalności tych jednostek naukowych w 1963 roku powołano do życia periodyk „Górnośląskie Studia Socjologiczne”, którego tradycja jest podtrzymywana do dnia dzisiejszego.

Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego jest uznanym w Polsce ośrodkiem myśli socjologicznej, którego aktywność wiąże się ściśle z problematyką regionu i jego szeroko pojętą transformacją. Wysoka pozycja Instytutu potwierdzana jest w rankingach szkół wyższych publikowanych przez takie czasopisma, jak „Wprost” czy „Polityka”, w których ośrodek ten umieszczany jest na 4. pozycji pośród innych ośrodków socjologicznych w Polsce. Bardzo dobra pozycja rankingowa stanowi efekt wytrwałej i solidnej pracy naukowo-badawczej pracowników Instytutu. Zespół Instytutu Socjologii UŚ liczy obecnie 52 naukowców skupionych w 7 zakładach podejmujących zróżnicowane przedsięwzięcia naukowo-badawcze, między innymi z zakresu socjologii rozwoju, polityki, kultury współczesnej, wiedzy, oraz w cieszącym się uznaniem Studium Pracy Socjalnej. Działalność dydaktyczna Instytutu realizowana jest na dwóch stopniach studiów. Studenci mają do wyboru wiele specjalności na obu poziomach kształcenia. Specjalności na studiach pierw-

szego stopnia to: socjologia miasta i regionu, socjologia organizacji i zarządzania, socjologia reklamy i komunikacja społeczna oraz wiedza o współczesnym społeczeństwie. Studenci studiów drugiego stopnia mają do wyboru pięć specjalności: komunikację społeczną, organizowanie społeczności lokalnej, socjologię: program ogólny, studia miejskie oraz zarządzanie pracą socjalną i ekonomię społeczną.

Wysoka pozycja Instytutu Socjologii UŚ wśród tego rodzaju placówek naukowych w kraju wynika z prowadzonych w tym ośrodku badań naukowych, realizowanych w ramach współpracy zagranicznej i międzynarodowych projektów badawczych. Jest to także następstwo aktywności wydawniczej pracowników naukowych Instytutu publikujących w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych oraz ich udziału w konferencjach naukowych w kraju i za granicą. Od kilku lat coraz dynamiczniej rozwija się współpraca międzynarodowa Instytutu, który zarówno przyjmuje zagranicznych studentów i wykładowców, jak i wysyła własnych studentów i pracowników naukowych na partnerskie uczelnie za granicą.

Na przełomie 2011 i 2012 roku w Instytucie Socjologii UŚ realizowano ponad 20 projektów badawczych finansowanych z grantów ministerialnych, środków Unii Europejskiej oraz innych źródeł krajowych i zagranicznych. Wymienione tu zostaną wyłącznie przykładowe i najistotniejsze projekty, które w znaczący sposób przyczyniły się do podniesienia rangi Instytutu. Wśród tych przedsięwzięć badawczych w pierwszej kolejności należy wymienić projekt SPHERE, finansowany w ramach VII Programu Ramowego UE, którego kierownikiem była prof. dr hab. Kazimiera Wódz. Projekt ten był poświęcony zagadnieniom regionalnych, narodowych i europejskich tożsamości w warunkach restrukturyzacji i transformacji gospodarczej¹. Był on realizowany przez międzynarodowy zespół, w którego skład prócz pracowników Instytutu Socjologii UŚ wchodził także badacze z Wielkiej Brytanii, Niemiec, Hiszpanii, Francji oraz Turcji. Zespół realizujący projekt miał możliwość zaprezentowania rezultatów swojej pracy na zagranicznych konferencjach, w tym na sympozjach w Londynie oraz w Ankarze, w wyniku czego powstały wartościowe publikacje naukowe. Spośród realizowanych projektów wymienić należy także finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego projekt zatytułowany „Diagnoza problemów społecznych i monitoring aktywizacji polityki rozwoju zasobów ludzkich w Katowicach”, realizowany pod kierownictwem dr Krystyny Faliszek oraz dra hab. Adama Bartoszkza. Wyniki badań podniosły stan wiedzy na temat problemów społecznych występujących w stolicy Górnego Śląska, dostarczając istotnych wskazówek dla lokalnych i regionalnych decydentów. Rezultaty badań stały się także podstawą publikacji zwartych oraz licznych artykułów naukowych. Kolejne wartościowe przedsięwzięcia badawcze podnoszące stan samowiedzy aktorów regionalnych województwa śląskiego to: projekt realizowany pod kierownictwem dr hab. Urszuli Swadźby „Wartości — ciągłość i zmiana. Socjologiczne studium

¹ Pełny tytuł projektu brzmi: „Space, Place, and the Historical and Contemporary Articulations of Regional, National and European Identities Through Work and Community in Areas Undergoing Economic Restructuring and Regeneration”, Projekt SPHERE, umowa nr 215985.

społeczności śląskich”, projekt dra Zbigniewa Zagały „Obywatele lokalni i kosmopolityczni. Kto tworzy górnośląskie społeczeństwo obywatelskie?”, projekt dr Małgorzaty Suchackiej „Region przemysłowy jako *region uczący się* — socjologiczne uwarunkowania przekształceń na przykładzie województwa śląskiego” oraz projekt realizowany pod kierownictwem dra Krzysztofa Bierwiazconka „Przestrzeń publiczna miast śląskich. Przypadek Katowic i Gliwic”.

Realizowane w Instytucie Socjologii UŚ projekty badawcze dotyczyły także tak aktualnych zagadnień, jak kwestia wyłaniania się europejskich metropolii, w tym procesów metropolizacji zachodzących w konurbacji śląskiej. Problematyce tej poświęcony został projekt badawczy finansowany ze środków Unii Europejskiej pod kierownictwem dra Grzegorza Gawrona „Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego”. Instytut Socjologii reprezentowany przez prof. dra hab. Wojciecha Świątkiewicza był zaangażowany w badania foresightowe sektora usług publicznych w Górnośląskim Obszarze Metropolitalnym. Niektóre z realizowanych w Instytucie badań swym zasięgiem wykraczały poza granice Polski. W ramach grantu badawczego pozyskanego w Ambasadzie Francuskiej w Warszawie dr Robert Pyka zrealizował na terenie Francji badania zatytułowane „Wyzwania współpracy międzygminnej oraz metropolizacja we Francji, jako przykład dla rozwoju polskich obszarów metropolitalnych”. Warto także wspomnieć, że w siedzibie Instytutu Socjologii odbywają się spotkania podejmującej tego rodzaju zagadnienia Komisji Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska PAN, w której skład wchodzi również pracownicy Instytutu.

Zagadnienie *gender* oraz kwestia szans życiowych kobiet stanowiły także przedmiot dociekań naukowych w ramach dofinansowanych w Instytucie Socjologii projektów badawczych. Problematyka ta była podejmowana przez dr Sławomirę Kamińską-Berezowską w projekcie badawczym „Działaczki i działacze związków zawodowych wobec problemów równości płci i możliwości samorealizacji kobiet w sferze zawodowej i w ruchu związkowym w III RP” oraz przez dr Jolantę Klimczak-Ziółek w ramach nowatorskiego grantu „Gender i mieszkanie: analiza idei i praktyk organizacji przestrzennej”.

Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach wyróżnia silne zaangażowanie w analizę procesów społecznych dokonujących się na poziomie regionalnym. Instytut realizuje tym samym misję służebną wobec swojego społecznego otoczenia w wymiarze zarówno regionalnym, jak i lokalnym, przyczyniając się do podnoszenia stanu samoświadomości aktorów rozwoju regionalnego. Teza ta znajduje potwierdzenie w realizacji przez pracowników naukowych Instytutu Socjologii licznych ekspertyz, analiz i studiów na rzecz śląskiego otoczenia instytucjonalnego, jakie tworzą jednostki samorządowe różnego szczebla, ale także na rzecz innych podmiotów publicznych, które decydują się na korzystanie z wiedzy i doświadczenia pracowników Instytutu. To regionalne i lokalne umocowanie Instytutu Socjologii UŚ ma także wymiar dydaktyczno-oświatowy i realizowane jest w ramach oferty edukacyjnej, w tym oferty studiów podyplomowych, z której korzystają śląscy samorządowcy, pracownicy administracji oraz przedsiębiorcy.

Duży potencjał badawczy Instytutu Socjologii, ujawniający się w licznych krajowych i zagranicznych projektach badawczych, znajduje odzwierciedlenie w aktywności wydawniczej jego pracowników. Tylko w roku 2012 Instytut może się pochwalić liczbą niemal 200 publikacji o zasięgu regionalnym, krajowym i zagranicznym. Wśród tych publikacji znalazło się 19 monografii, w tym jedna obcojęzyczna, oraz 39 artykułów, z czego 6 opublikowanych w czasopiśmie zagranicznych. Twórczość naukowa pracowników Instytutu stała się ponadto istotną składową ponad 100 prac zbiorowych, w których opublikowano łącznie ponad 130 rozdziałów, z czego 10% stanowiły zagraniczne prace zbiorowe. Należy dodać, że wśród wymienionych publikacji znalazły się pozycje wysoko punktowane o znaczącym wpływie międzynarodowym oraz wyróżnione w wykazie czasopism Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Mimo istotnego zaangażowania w problematykę regionalną i spełniania misji w procesie wyznaczania kierunków regionalnej transformacji, Instytut pozostaje otwarty na kontakty w skali ogólnonarodowej czy europejskiej, czego dowodzi uczestnictwo jego pracowników w licznych krajowych i zagranicznych konferencjach i sympozjach oraz rozwijana w Instytucie współpraca zagraniczna. Pracownicy Instytutu Socjologii charakteryzują się wysokim poziomem mobilności i chętnie angażują się w debaty naukowe w innych ośrodkach akademickich. Tylko w roku 2011 wzięli udział łącznie w 110 konferencjach, w tym 27 zagranicznych, na których wygłosili 110 referatów. Oznacza to, że jako naukowcy kształtują oni stan świadomości współczesnego społeczeństwa polskiego i chętnie dzielą się swoim dorobkiem naukowym, włączając się w szeroką debatę publiczną.

Instytut rozwija współpracę z partnerami zagranicznymi, przyjmującą formę wymian zarówno wykładowców, jak i studentów, w większości w ramach programu Erasmus. Władze Instytutu zawarły 17 umów z partnerskimi zagranicznymi ośrodkami akademickimi, wśród których znajdują się uczelnie z krajów Europy Środkowej, jak Uniwersytet Karola w Pradze oraz Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu w Republice Czeskiej, Uniwersytet Komenskego w Bratysławie, Uniwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze w Republice Słowacji czy Uniwersytet w Szeged na Węgrzech. Instytut Socjologii rozwija współpracę także z bardziej oddalonymi geograficznie ośrodkami, jak Uniwersytet Peloponesu w Grecji, Kirikkale Üniversitesi w Turcji czy placówki akademickie w Austrii, we Francji, w Niemczech i Hiszpanii. Władze Instytutu prowadzą rozmowy z kolejnymi partnerami z Francji, Norwegii, Szwajcarii, a nawet Islandii. Tego rodzaju kontakty zagraniczne podnoszą jakość kadry Instytutu Socjologii, a także poszerzają wiedzę uczących się w nim studentów. Współpraca zagraniczna wpływa na wzrost poziomu naukowego placówki, a jej pracownicy mają okazję zapoznać się z podejściem badawczym i metodami pracy stosowanymi przez zagranicznych kolegów. Wymiany wykładowców i studentów są w gruncie rzeczy podstawą głębszej współpracy przenoszonej na obszar realizowanych z partnerami zagranicznymi projektów badawczych. Przykładem tego rodzaju współpracy poszerzonej o wspólne projekty badawcze jest między innymi współpraca z Wydziałem Filozoficznym Uniwersytetu w Nitrze, z którym dodatkowo są prowadzone rozmowy na temat kształcenia w systemie tzw. podwójnych dyplomów.

Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jest dynamiczną jednostką naukowo-dydaktyczną, a młody wiek odnosi się zarówno do historii tej instytucji, jak i do jej obecnej kadry, której sporą część stanowią młodzi naukowcy. Instytut rozwija się ugruntowując swoją pozycję akademicką, starając się jednocześnie antycypować nadchodzące wyzwania związane z niepokojącymi tendencjami demograficznymi czy sytuacją finansową polskiej nauki. Dalszy rozwój ośrodka zależy przede wszystkim od jego kadry, która wykazuje duże zaangażowanie w pracę i mimo trudnej sytuacji stara się z optymizmem patrzeć w przyszłość.

Katowice, 4 listopada 2012